

УДК 94(477)

**ЖИТТЯ, ПОЛІТИЧНА, ГРОМАДСЬКА ТА ЛІТЕРАТУРНА
ДІЯЛЬНІСТЬ СИМОНА ПЕТЛЮРИ В МОСКВІ
У 1911-1915 РОКАХ (130-Й РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ)**

В. С. Ідзьо

Український Університет, Москва; тел. +38 097 493 22 40;

www.u-u-m.boom.ru, e-mail: vsidzo@mail.ru

У статті розглядаються процеси заснування в середовищі української колонії міста Москви громадського, політичного, культурного журналу “Украинская Жизнь”. Основний акцент зроблено на житті, політичній, громадській та літературній діяльності одного із організаторів журналу Симона Петлюри, діяльність якого у Москві аналізується з 1911 по 1915 роки.

***Ключові слова:** Украинская Жизнь, Україна, український народ, українська колонія Москви, українці Австрії, Симон Петлюра, Михайло Грушевський, Сергій Сфремов.*

Перед з'ясуванням питання організації Симоном Петлюрою та ролі для українців Росії журналу “Украинская жизнь” з'ясуємо питання, що власне привело Симона Петлюру на постійне місце проживання в Москву [5, с.4 - 12; с.46 - 67].

Як засвідчують джерела, вперше в Москву короткочасно Симон Петлюра приїхав у 1908, а потім у 1909 та 1910 роках. Як вважають дослідники він приїхав провідати свою дівчину Ольгу Більську, яку палко кохав. Ольга Більська була в цей час студенткою і проживала та навчалась в Москві. Ольга Більська була уродженкою села Погреби, що недалеко від Прилук, а Симон Петлюра був родом із Полтави [13; 17, с.124 - 125].

В 1911 році Симон Петлюра, щоб бути поруч із своєю нареченою Ольгою Більською переселяється в Москву, де поступає на роботу бухгалтером. Ця наша гіпотеза підкріплюється тим фактом з реального життя Симона Петлюри, за яким пізніше Симон Петлюра та Ольга Більська одружуються в Москві цивільним шлюбом, і тільки через декілька років в 1914 вони повінчалися в одній з підмосковних церков.

Дослідник М.Шекір з цього приводу наголошував: “ Інколи називають як дату приїзду в Москву Симона Петлюри із Петербургу 1908 рік чи 1909 рік. Не слід виключати, що у Москву Симон Петлюра приїхав після того як на українську громадську діяльність розпочалось гоніння царської влади у Санкт - Петербурзі . За іншими джерелами українські соціал-демократи Санкт - Петербурга відправили в Москву Симона Петлюру, щоб налагодити там вихід українського друкованого органу на зразок “Украинского Вестника”, якого російська влада заборо-

нила у Санкт-Петербурзі [18, с.124 - 125].

Аналіз організації українського життя в Москві за цей період не виявляє прізвища С. Петлюри. Не згадується воно також при підготовці та відзначенні українською колонією міста 50-х роковин смерті Т.Г.Шевченка. Вважаємо цілком правильним стверджувати, що Симон Петлюра прибув до Москви на постійне місце проживання у 1911 році, тобто не пізніше цієї дати. Дехто говорить, що це було ним зроблено, щоб бути поряд зі своєю майбутньою дружиною Ольгою Більською, яка в цей час навчалася в Москві. Його власних висловлювань на цей рахунок немає, як і в інших”. Будь - яких спогадів не залишилось, тому запропонуємо власну реконструкцію життя, політичної, громадської та літературної діяльності Симона Петлюри у Москві в 1911 – 1915 роках [13; 18, с.124 - 125].

Москва, в час коли Симон Петлюра поселився в ній, зарекомендувала себе містом, де найсильніше розвинувся український рух за межами України. Сприяло цьому віддалення Москви від царської та урядової машини Санкт - Петербурга, яка займалася продавленням національних рухів, шовіністично налаштованими політиками, науковцями, друкованими засобами та ін. [7, с.145 - 149; с.28 - 34].

У Москві в 1910 - 1911 роках активно діяла українська секція слов'янського товариства, очолюваного видатним прихильником та захисником української культури, російським академіком Ф.Є. Коршем [1; 12, с.142 - 144]. Досить великою та дружньою була українська колонія, серед якої було багато патріотично налаштованих людей. Широку роботу проводив створений музично - драматичний гурт “Кобзар”. Більш толерантною до українського питання була місцева московська влада [8, с.4 - 11].

В учбових закладах виникли ще з епохи, коли в Москві проживав великий український письменник Микола Гоголь, українські студентські братства. Активно діяли і розвивалися українські земляцькі організації, особливо виділялось об'єднання Петровського сільськогосподарського Інституту [11, с.23 -27].

Москва на початку ХХ століття фактично перетворилася у важливий осередок організованого українського життя, тому влаштувавшись на посаду бухгалтера великого промислового підприємства, Симон Петлюра активно включається в роботу української секції слов'янського товариства, в якій відразу займає провідне місце. Скоро внаслідок великої праці та пропаганди української культури Симон Петлюра стає авторитетом і в українській колонії, зокрема в середовищі земляків з Полтавщини [18, с.124 - 125].

За таких обставин, як бачимо з джерел за 1911 рік, Симону Петлюрі вдалося активізувати українське життя в Москві. На початку, в січні 1912 року, за підтримки інтелектуалів з української колонії Москви він взявся за організацію друкованого органу українців журналу “Украинская Жизнь”. Власне з цього часу Симон Петлюра займає ключову роль в громадському, політичному і культурному житті українців Москви та

Росії [16,с.123 - 125].

Історик Михайло Грушевський, прибувши в Москву, так сказав про Симона Петлюру: "Він, внаслідок організації журналу "Украинская Жизнь", є визнаним політичним лідером не тільки українців Москви, Росії, але й світу" [9].

В організації Симоном Петлюрою журналу сприяли і ті обставини, що в українській колонії все частіше лунали голоси про необхідність видавати часопис російською мовою на зразок петербурзького "Украинского Вестника", конче потрібного перш за все для інформації росіян про умови, завдання та досягнення українського національного руху, для розвіювання безграмотності російського суспільства в українських проблемах, зневаги, байдужості до них зі сторони російської влади.

Симон Петлюра зумів своєю енергією об'єднати і організувати всіх для того, щоб розбудити в широких колах зрусифікованих українців національну гідність, свідомість, залучити їх служити своїй Батьківщині – Україні. Потреба в журналі була ще викликана ілюзіями певної частини української інтелігенції, яка вважала, що потрібно вирішувати національне питання та відновлення незалежності України з допомогою російських соціал - демократів та демократів - лібералів [5,с.4 - 12, 46 - 67].

Українська колонія Москви, в якій Симон Петлюра у кінці 1911 року вже був лідером, знайшла достатні кошти, щоб приступити до здійснення задуманого. Видавцем журналу "Украинская Жизнь" став Я.А.Шеремецинський (фактично номінально), а редагування і всю організацію редакторської роботи очолив Симон Петлюра та О. Саліковський.

Таким чином, Симон Петлюра за висловом професора М. Грушевського, створив передумови організації часопису у тому далекому 1912 році [9]. Зредагувавши перший номер журналу "Украинская жизнь", що розпочинав видаватися в Москві, Симон Петлюра в передовій статті наголошує: "новий щомісячний журнал, який виходитиме російською мовою, ставить перед собою завдання служіння інтересам і потребам 30-ти мільйонного українського народу та ознайомлення російського суспільства з українським національним рухом". Програма діяльності журналу "Украинская Жизнь" полягала в наступному: "Публікувати статті чільних українських діячів Москви і Росії з національних питань. Здійснювати постійний огляд подій життя в Україні. Розглядати матеріали і публікувати статті з українських питань у Австрійській імперії, Польщі та інших країнах Європи, проводити критичний аналіз українського життя в усій Росії. У новому журналі у зв'язку з такою широкомасштабною діяльністю були сконцентровані чільні українські сили, які зобов'язались зразу ж піднести новоутворений журнал "Украинская жизнь" на високий рівень" [9; 10,с.35 - 43].

Як зауважувалось у передмові, в розгортанні діяльності журналу у старій столиці взяли участь такі видні українофіли першої чверті ХХ століття, як Н.Балабуха, І.К.Брусилівський, С.А.Буда, О.Білоусенко, І.А.Білоусов, Н.Ф.Біляшевський, приват-доцент Н.П.Василенко, А. Ва-

силенко, професор Ф.К.Волков, приват-доцент А.С.Грушевський, професор М.С.Грушевський, Дм. Донцов, В.Дорошенко, Д.Дорошенко, С.А.Ефремов, В.Є.Жаботинський, Л.Н.Жебуньов, М.Залізняков, І.В.Іванов (Джонсон), приват - доцент Б.А.Кістяновський, приват-доцент І.А.Кістяновський, професор Ф.Е.Корш, І.Кривецький, професор А.Е.Кримський, В.Ладенко, М.Ф.Левицький, Орест Левицький, В.Липинський, професор І.В.Лучицький, Ф.П.Матушевський, Н.Б.Миркін, А.Михура, М.Могилянський, В.П.Науменко, А.П.Новицький, К.М.Обручов, В.П.Обнинський, С.В.Петлюра, П.Понятенко, С.В.Русова, професор А.А.Русов, В.В.Садовський, О.Ф.Саліковський, Д.Сіромаха, М.А.Славинський, П.Смуток, Н.Стасюк, П.Стасюк, І.М.Стешенко, професор Н.Ф.Сумцов, Н.Г.Філянський, С.Чепига, С.П.Шелухін, А.І.Ярошевич [16, с.1 - 3].

В Москві, зауважував уже дописувач та політичний аналітик “Української життя” у 1912 році Симон Петлюра:” існує досить багаточисельна колонія українців. По забороні у 1905 році впливової української організації Москви ”Українська хата” українці задовольняли свої національно - культурна потреби в двох громадських організаціях: в Українській секції при Товаристві Слов’янської культури, яке очолював академік Ф.Е.Корш, і в музично - драматичному Товаристві “Кобзар”, яке знаходилося під патронатом артиста імператорської московської опери І.А.Алчевського. Обидві організації розміщувалися у будинку №5 Піменовського провулку в двох кроках від “Старого Пімена”. На вечорницях “Кобзаря” українці збираються по суботах. Сотні, а на свята тисячі українців сходились сюди з усієї Москви, щоб послухати рідну музику, пісні, які виконують своїм же хором і кращими артистичними силами Москви. Тут при добрій організації ніколи не буває сумно. Українська секція Слов’янського Товариства не багаточисельна, але внесок її в організацію українського національного руху в Москві вагомий. Свою діяльність Українська секція Слов’янського Товариства розпочала у 1910 році. У першому річному звіті так визначено її завдання: “Українська Секція Слов’янського Товариства однією головною метою своїх завдань існування в Москві ставить розповсюдження інформації в російському суспільстві про стан українського питання в Росії... Як це не дивно, але навіть серед прогресивних верств російського суспільства зустрічається грубе нерозуміння завдань українців. На тому неправильному ґрунті потреби українців ігноруються і навіть підлягають ворожому до них ставленню. Розуміючи це, Українська секція Слов’янського Товариства намагається шляхом лекцій, співбесід, видання наукових праць сказати російському суспільству правду про український національний рух у Росії. Український національний рух у “Закордонній Україні” уже отримав визнання і навіть державність, зокрема у Австрії у вигляді “королівства Галичини і Володимирщини”. Наш же український рух в Росії, наголошував С.Петлюра, доводиться тільки відстоювати, боротися за свої українські права з грубим нерозумінням суті українського питання. Ми українці повинні доводити російському суспільству,

що наш народ в історичному і географічному відношенні цілком самостійна нація, що українська мова має право на цілком самостійне існування поряд з російською. Ми повинні доводити, що право на культурне самовизначення не загрожує нікому і дасть, у випадку його правильного вирішення, найкращі цінності в скарбницю багатонаціональної світової культури. Це одне із завдань Української секції Слов'янського Товариства. Друге ж її завдання: “посильна участь у інтелігентному житті України”. І третя: “підтримувати у своїх членах любов до рідного українського і зменшення, таким чином, умов, які б вели до денационалізації українців в Москві”. Одним із перших виступив з доповіддю голова Слов'янського Товариства академік Ф.Е.Корш із доповіддю: “Українське питання в Росії” [1; 12, с.142 - 144]. Останнім виступав нещодавно в Українській секції приват- доцент Пічета з доповіддю: “Про повстання Богдана Хмельницького”. Особливий інтерес для членів Української секції Слов'янського Товариства мають зібрання і прочитані на них доповіді, які розгорнули широкомасштабну дискусію. Зокрема слід відзначити дискусію, яка виникла на шпальтах журналу “Русская мысль” у зв'язку з виступом у ній “Старого Українця” з статтею: “К вопросу о самостоятельности украинской культуры” [14, с.40 - 52], в який автор виступив зі зверненням до пана П.Струве [15, с.45 - 48]. Дана стаття співставляє думки різних груп великоросійської інтелігенції про українську культуру.

Дуже цікавою були доповіді академіка Ф.Е.Корша “Украинский народ и украинский язык” [12, с.142 - 144] та “Украинский вопрос в России” [1], у якій голова Слов'янського Товариства зі співчуттям відізвався про стан сучасного українського руху в Росії, закликав передову російську інтелігенцію підтримати його. У своєму висновку академік зауважує, що поки що на підтримку російської інтелігенції український рух розраховувати не може, тому, що російська інтелігенція, за словами Ф.Е.Корша, відзначається “невежеством” стосовно українства. Результатом цього “невежества” є недостатня увага, а інколи навіть зневага до українського національного руху. Та Ф.Е.Корш, наголошував С. Петлюра, оптиміст, він вірить, що прийде час і все стане на своє місце: “українці, як і другі нації, що населяють Росію отримають те, що їм належить по праву і що їх Росія зв'яже собою не насильно, а добровільно. У другій частині своєї доповіді академік Ф.Е.Корш засуджує москвофільство: “Дивні люди ці москвофіли, я не розумію, куди вони ідуть і навіщо їх підтримує офіційна Російська держава. Замість того, щоб на ці гроші розгорнути народні українські інститути, російський уряд підтримує утопію”. Виступ Голови Слов'янського Товариства росіянина Ф.Е. Корша із захистом українського національного руху в Росії був схвально сприйнятий С.Петлюрою. В цей час Симон Петлюра наголошував, що українці в Москві стають дедалі помітнішою етнічною групою, до якої тягнуться передові освічені росіяни, які розуміють, що українська культура є більш давньою слов'янською культурою, що історія України – це і є історія слов'ян і Київської Русі, і що вивчати українську культуру та

історію їх слов'янський обов'язок" [12, с.142 - 144].

Український рух в Москві, внаслідок діяльності Симона Петлюри, як свідчать факти, стає дедалі помітнішим. Різноманітні святкування українців у Москві уже носять досить добре організований характер. Зокрема, як засвідчує "Украинская жизнь", для проведення українських заходів у Москві всі українські організації у 1912 році утворили Комітет, який взяв на себе відповідальність проведення Шевченківських днів у Москві. Українці створили "грошову касу", яку підпорядкували даному Комітету і який по закінченні заходу повністю відчитувався за грошові витрати перед усіма московськими українцями [16, с.123 - 125].

Слід зауважити, що власне у такому вирі громадського і культурного життя українців Москви розпочав свою творчу діяльність в журналі "Украинская жизнь" Симон Петлюра. Вчасно виданий до роковин Т.Г.Шевченка перший номер журналу розійшовся повністю. Як зауважував С.Петлюра, бажаних придбати журнал було більше, ніж можливості редакторів видати останній, що було враховано при видруці другого номера: "Все экземпляры январской "Украинской Жизни" разошлись и желающие приобрести "Украинскую Жизнь" могут удовлетворить своё желание при подписке только со второго номера. Контора открыта ежедневно кроме воскресных и праздничных дней с 12 до 5-ти часов. Желающих дать статьи по украинской проблематике напоминаем, что они должны не превышать 1 печатного листа" [16, с.1 - 3].

Очолити бурхливе культурне і громадсько-політичне життя українців старої столиці, Симон Петлюра так висловлювався з приводу завдання очолюваного ним журналу: "Наш журнал ставить собі завданням служіння національним інтересам багаточисельного слов'янського народу, українського. На даний час (1912 рік), чисельність українців в Російській імперії досягає 30-ти мільйонів. Український народ чисельніший за болгар, сербів, хорватів, чехів і поляків, та історична доля його склалась трагічно, його голос, як національного колективу, ледь чутий у загальному хорі недержавних слов'янських народів. В Росії, з часу приєднання України до Росії, правове становище українців ставало все трагічніше, а в кінці XVIII століття, внаслідок ліквідації Української державності, українських прав і вольностей, українська ідея в Росії зовсім погасла і ніхто не думав, що вона у майбутньому знайде в собі сили знову відродитися. Внаслідок таких жорстоких дій російського уряду російське суспільство втратило саму уяву про державність і культуру України і почало трактувати український національний організм, як "варіант російської культури". Лише в останнє десятиліття український національний рух став помітним суспільним, громадським, і навіть державним фактором, який почав проникати у свідомість самої гущі українського народу. Та, на жаль, рівень свідомості українського народу ще дуже далекий від бажаного, однак слід визнати, що інтерес до українського національного руху поступово росте і набирає в російському суспільстві найрізноманітніших форм. На одному епізоді з цієї області діяльності ми дозволимо собі зупинитися, оскільки це допоможе нам

з'ясувати ту позицію, яку бажала би зайняти “Украинская Жизнь” в російському суспільстві і уточнити ті цілі, які журнал ставить у своїй програмі. Подібно до того як журнал “Rutenische Revue”, що виник в Австрії у 1903 році і був пізніше перейменований на “Ukrainische Revue” став могутнім рупором української справи у Європі, “Украинская Жизнь” ставить перед собою завдання доносити українські питання до громадської думки в Росії. У зв'язку з цим, наголошує С.Петлюра, розпочинаючи діяльність “Украинской жизни” в Росії, ми побажали взяти доробок українців Австрійської імперії за основу своєї діяльності. Ось як відгукувалась передова і прихильна до українського національного руху європейська громадська думка про журнал “Ukrainische Rundschau”, звертаючись до редакції журналу: “Вельмишановний пане редакторе! Зі всіх починань сучасного життя Ваше українське починання мені здається найграндіознішим. Підняти до певного рівня свідомості культуру 30-ти мільйонного народу українців і організувати їх до боротьби за національну незалежність - патріотична справа. До того часу допоки не було Вашого журналу я нічого не знав про український національний рух, як і про Україну і українців, їх історію, мову, культуру. З часу його появи європейська думка заповнила цей пробіл і уважно почала слідкувати за кожним Вашим словом. Воно таке свіже, нове, справедливе і різке, що надихає на щире побажання Вам успіху. Вітаю Вас і Вашу благородну справу. Весь Ваш Бьєрнстерне-Бернсон” [16, с.1 - 3; с.123 - 125]. З цього часу великий норвежець став одним із найпалкіших друзів українського національного руху і не раз в Європейській Асамблеї Народів ставав на його захист, нагадуючи про право української нації мати свою Українську державу. У Росії, наголошує у своїй промові Симон Петлюра, немає журналу, який би відповідав європейському рівню і своїми завданнями міг би порівнятися з українсько-німецьким журналом, що видається у Відні. Та потреба у такому журналі у нас не менша, ніж в Австрії. Досить вказати, на те, що у межах Російської імперії проживає більше як 30 млн. українців, тоді як в Австрії українців проживає 5-7 млн. Слід зауважити, наголошує С.Петлюра, що у суспільстві з близьким слов'янським народом (російським) українці користуються меншими правами з питань національного самовизначення, ніж українці Австрії, що мають свою державність “королівство Галичини і Володимирщини”, на базі якого планують відродження незалежної української державності, відчуваючи себе зараз одним із народів Австрійської імперії. Тому “Украинская жизнь”, говорить С.Петлюра, бажала би у межах можливостей, відведених для неї, заповнити цю прогалину і тому головною своєю ціллю журнал ставить питання ознайомлення російського суспільства, російської преси з національними інтересами українського народу, з культурою українського народу, його минулим та з сучасним станом українського національного руху, з існуючими в ньому течіями, черговими запитаними, проблемами. Одним із завдань журналу, наголошував С.Петлюра, бачимо критику антинаукових російських теорій, які виникають у російському суспільстві з метою ліквідувати український наці-

ональний рух, як і його основу – мову, культуру, історію.

Редакція дозволяє собі вважати, що, викладена програма журналу “Украинская жизнь”, повинна привернути увагу всього великого українського народу, надіється на успіх у вирішенні складних питань, які стоять перед нею. Слід також зауважити, наголосив у висновку своєї статті С.Петлюра, що при перелічених вище цілях “Украинская жизнь” не стане партійним органом, однак редакція постарается забезпечити на своїх сторінках свободу окремих думок у тих рамках, які визначаються сукупністю прогресивно-демократичних ідеалів українців і стремління широким російським прихильників української національної ідеї” [6, с.11 - 28].

Редагуючи “Украинскую Жизнь”, Симон Петлюра розумів, що без історичної концепції української проблеми в Росії не поставити. Тому він запросив до співпраці у редакцію журналу професора М. Грушевського, що виступив на шпальтах журналу з блискучою статтею “Україна і українство”, у якій наголосив: “що українське питання в Росії має дуже давню історію. Можна починати його відлік з того часу, коли Україна була насильно приєднана до Московської держави... В нинішній час, що історично доведено, наголошує М.С. Грушевський, не викликає заперечень з боку російської історичної науки і різних російських політичних кіл, що українська етнографічна територія в рамках Російської імперії простягається приблизно від 45 до 53 градусів широти і 20-44 градусів довготи (за Грінвічем), включаючи увесь Крим, північне побережжя Чорного моря, усю систему Дніпра; на заході – по Дністру і його притоках до гористої системи Карпат в басейні Вісли; на півночі – до ріки Прип'яті і по усьому її басейні. На захід і схід українці проживають в басейні Буга (Холмська Русь, Підляшшя), на сході – в басейні Десни між Десною і Сожем. На сході поселення українців тягнуться і охоплюють увесь басейн Дінця, окрім нижньої течії і місцями глибоко вриваються у басейн Дону. На південному сході українська етнографічна територія охоплює усю Кубань. В Російській імперії, на думку М.С.Грушевського, українцями заселені і є історично українськими землями губернії: Волинська, Подільська, Київська, Херсонська, Катеринославська, на заході – частина Люблінської, Гроденської, Седлецької, Мінської, уся Берестейщина, частина Бессарабської і Таврійської. На схід від Дніпра – губернії: Полтавська, Харківська, Чернігівська, Курська, Воронежська, а також області Донська і Кубанська – заселені виключно українцями. Ці регіони, за науковими висновками М.С. Грушевського, входять до стародавнього українського етноутворення і уособлюють на початок ХХ століття собою усю українську націю. У цих російських губерніях, проживає 98% українського населення. В цей же час слід зауважити, що в Харківській, Воронежській і Курській губерніях проживають 80% українців внаслідок переселення сюди росіян. Однак, наголошують ряд дослідників, даний регіон є українським з часу написання “Слова о полку Ігоревім”, де Брянськ і Курськ – це українська етнографічна територія, і цій Україні треба відновити незалежність” [10, с.35 - 43].

Видання Симоном Петлюрою з січня 1912 року в Москві щомісячника “Украинская жизнь” призвело до великого резонансу. Його журнал стає популярним і має великий успіх в українській світовій громаді. Слід наголосити, що до цього Симон Петлюра вже мав досвід друкування цікавих матеріалів. Хоча в цей час С. Петлюра як соціал-демократ за політичними поглядами був автономістом, але він реально дивився на політичні процеси в Росії, звертав увагу на нетерпимість частини її суспільства щодо вирішення українського питання, вбачав небезпеку поглядів лібералів, котрі прихильно ставилися до придушення національних рухів відкрито або замасковано.

С. Петлюра близько сходився з академіком Ф.Є. Коршем. Обидва поважають та цінують один одного. На звітних зборах української секції слов'янського товариства в 1912 році Симона Петлюру та О. Саліковського обирають до Комітету.

В очолюванні С. Петлюрою “Украинской Жизни” публікувались провідники українського національного руху, такі як М. Грушевський [2, с.12 - 15; 9; 10, с.35 - 43], О. Єфремов [3, с.88 - 96; 4, с.26 - 31] та інші українські, громадські та політичні діячі того часу, визначні українські письменники, літератори [1; 6, с.11 - 28; 7, с.145 - 149; 14, с.40 - 52].

На її сторінках часто виступав і дискутував з російськими політиками і сам С. Петлюра, друкував свої статті Ф.Є. Корш [1; 6, с.11 - 28; 7, с.145-149; 13]. Багато уваги приділялося висвітленню творчості Т.Г. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, інших літераторів України [1, с.3 - 20; с. 56 - 57].

26 лютого (за старим стилем) 1913 року московська українська колонія присвятила пам'яті Т.Г. Шевченка літературно-музичний вечір. Вступне слово сказав С. Петлюра. На організовані “Кобзарем” вечорниці 11 листопада 1913 року прийшло багато українців. На цих урочистостях виступив С. Петлюра з рефератом “Іван Франко – як носій національної честі і національного сорому”. Великий самодіяльний хор під диригуванням композитора Б.В. Подгорецького чудово впорався з музичними творами на слова поета.

Українська колонія Москви з листопада місяця 1913 року розпочала підготовку з відзначення 100-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка. До спеціально створеного Комітету ввійшов і Симон Петлюра. Було проведено велику та багатосторонню роботу, але їй не довелося вилитися в проведення урочистостей.

Міністр внутрішніх справ Росії розіслав циркуляр, де рекомендував на місцях “воспрепятствовать публичным чествованиям малороссийского писателя Т. Шевченко, наименованию его именем учебных заведений и улиц, назначению стипендий и сбору пожертвований на образование фонда имени поэта, независимо от того, на какие потребности предназначаются собранные деньги; открытие памятников и бюстов не должны носить характера публичного торжества, а всякие собрания не разрешать”.

Офіційна Росія в спілці з національно-шовіністичними колами од-

ностайно виступила проти будь-яких спроб організувати ювілей українського пророка.

Журнал “Украинская жизнь” повідомив, що відзначення пам’яті Т.Г.Шевченка за широкою програмою, затвердженою московським градоначальником, скасовується, підготовчий комітет відмовляється від урочистостей з огляду на особливість умов, в які поставлені ці урочистості в Україні.

Журнал “Украинская жизнь” видавався С. Петлюрою в нестерпних матеріальних умовах: потрібні були винахідливість, енергія, терпіння, часто і приниження, щоб знаходити необхідні кошти. Редагування забирало багато часу у С. Петлюри, через що він був змушений кинути службу і перебиватися з сім’єю випадковими гонорарами. Бувало, що редагувати доводилось одному, бо О. Саліковський покидав на певний період справу.

Коли дружині Ользі прийшов час народжувати дитину, Симон Петлюра відправив її до Києва. Взагалі жив Симон Петлюра у Москві дуже бідно [13]. Відомий український громадський діяч Королів-Старий писав: “На самому початку війни я в справах спинився в Москві. Якось у купі з молодим нашим малярем П.С. ми заїхали до Симона Петлюри, до якого П. С. мав того вечора справу. Ми видирались досить високо по сходах і подзвонили біля темних дверей. Увійшовши до хати, пройшли через темну, вбого обставлену кімнату, в якій я побачив малесеньке ліжко чи колиску, де пицала дитина. Перейшовши ту кімнату, ми увійшли до другої, слабо освітленої, де я побачив редактора “Украинской Жизни” Симона Петлюру та кількох ближчих співробітників “Украинской Жизни”. Вони сиділи коло невеликого, підпертого під стіну столика, на якому стояв самовар, тарілки з нарізаною чайною ковбасою та білий хліб. Господар, Симон Петлюра, був дуже вбого одягнений, якийсь надто замучений, надто нужденний, з жовтим висохшим обличчям” [18, с.124 - 125].

У 1915 році помер академік Ф.Є.Корш. За гробом несли вінки від редакції “Украинской Жизни” з написом: ” Другові народу українського від “Кобзаря”, від “Української секції товариства слов’янської культури”, від студентів-українців. На цвинтарі з промовою виступив С.Петлюра. “ Украинская Жизнь” опублікувала некролог, де досить високо оцінювала діяльність покійного, називаючи його вірним другом та захисником прав українського народу, активним борцем з Струве – зятим противником національних рухів в Росії [15, с.45 - 48].

Під кінець 1915 чи на початку 1916 року, відсвяткувавши в січні 1916 року четверту річницю заснування журналу, Симон Петлюра залишає редакцію “Украинской Жизни” і влаштовується на напіввійськову посаду до громадської організації “Союз земств и городов”, яка займалася постачанням діючої армії. У 1916 році він переїхав з Москви до Мінська, куди згодом перебралася і його сім’я [18, с.124 - 125].

Слід наголосити, що після того як Симон Петлюра покинув редакцію в 1917 році, “Украинская Жизнь” припинила свою діяльність. Як

бачимо із викладеного вище, Симон Петлюра вніс вагомий внесок в розбудову українського національного, культурного життя українства в Москві та Росії.

Наступний період його діяльності – це час, коли Симон Петлюра починає задумуватися над проблемою збройного повстання проти царського самодержавства і відновлення незалежності України. Нове місце роботи дозволяло С.Петлюрі бути у військах, вести політичну та агітаційну роботу серед українців, формувати українських військовиків в українську військову організацію.

Лютнева революція в Росії застала С.Петлюру на Західному фронті, що дало йому можливість формуватися вже як військовому лідеру...

Як бачимо, діяльність Симона Петлюри в Москві була широкомасштабною. В конкретний московський період свого життя Симон Петлюра відстоював необхідність вирішення національного питання силами перш за все передової української інтелігенції та друкованого засобу інформації, яким був журнал “Украинская Жизнь” [17; 18, с.125].

В московський період у Симона Петлюри злилось все воедино: велике кохання, яке привело його до Москви, одруження, політична, громадська та редакторська діяльність. Через редагований ним журнал “Украинская Жизнь” Симон Петлюра гуртував українську інтелігенцію, будив національну свідомість в українців, вирішував “українське питання в Росії”. В усьому цьому опорою йому була дружина Ольга [13].

Вся ця кипуча, наповнена широким українським державницьким змістом, діяльність Симона Петлюри в Москві є ще маловідомою і буде предметом нашого подальшого дослідження.

Література

1. Биография Ф.Е.Корша. – М.,1913.
2. Грушевский М.С. Украина и Украинство. – Украинская жизнь. – М., 1912. – №1.
3. Єфремов С. На насущные темы. – Украинская жизнь. – М.,1912.– №1.
4. Єфремов С. Пред спущенной завесой. – Украинская жизнь. – М., 1912.– №11.
5. Ідзьо В.С. Українці в Російській державі. – Історико-Філологічний Вісник Українського Інституту при Московському державному педагогічному університеті. – М., 1997. – Т.І.
6. Ідзьо В.С. “Украинская жизнь” – культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії 1912-1917 років. – Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1997. – Т.І. – №1.
7. Ідзьо В.С. “Украинская Жизнь” про українське питання в перших десятиліттях ХХ століття через призму європейської преси та гро-

- мадської думки. – Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1999. – Т.ІІІ.
8. Ідзьо В.С. Українці в Російській державі. – Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1997. – Т.І. – №1.
9. Ідзьо Віктор. Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії “Украинский Вестник” та “Украинская Жизнь” у першій чверті ХХ століття. – Львів: “Сполом”, 2007. – 62с.
10. Ідзьо Віктор. М.С. Грушевський про проблему відновлення української державності на шпальтах науково-просвітницького та політичного органу українців Росії “Украинская жизнь” (1912-1917). – Науковий Вісник Українського Університету. – М., 2007. – Т.ХІІ.
11. Ідзьо В. Микола Васильович Гоголь у Москві. Двохсотліттю з дня народження присвячується (1809 - 2009). – М., 2009. – Т.ХІV.
12. Корш Ф.Е. Украинский народ и украинский язык. Украинский вопрос. – М., 1916.
13. Симон Петлюра та його родина: Епістолярна спадщина.– К., 1996.
14. Старый Украинец. Украинский книжный язык и общерусская культура. – Украинская жизнь. – М., 1912.– №1.
15. Струве П.Б. Общерусская культура и украинский партикуляризм.– Русская мысль. – М., 1912.– №1.
16. Украинская жизнь. – М., 1912. – №1.
17. Украинская жизнь. – М., 1917. – № 2.
18. Шекір М. Московський період життя Симона Петлюри. – Науковий вісник українського історичного Клубу. – М., 1999. – Т.ІІІ.
19. Ідзьо В.С. Украинская диаспора в России – этапы развития. – Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т.V.

*Стаття постуила в редакційну колегію 16.09.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. іст. наук, професором Мандриком Я.І.*

**LIFE, POLITICAL, PUBLIC AND LITERARY ACTIVITY
OF SIMON PETLIURA IN MOSCOW IN 1911-1915
(130 - TO THE ANNIVERSARY OF BIRTH IS DEDICATED)**

V.S. Idzo

*Ukrainian University, Moscow; mob: +38 097 4962240;
www.u-u-m.boom.ru, e-mail: vsidzo@mail.ru*

The processes of establishment in the environment of the Ukrainian colony of city of Moscow of public, political, cultural magazine "Ukrainian Life"

are examined in the floor. A basic accent is concentrated on the life, to political, public and literary activity, one of organizers of magazine Simon Petliura, activity of which in Moscow is analyzed from 1911 to 1915.

Keywords: *Ukrainian Life, Ukraine, Ukrainian people, Ukrainian colony of Moscow, Ukrainians of Austria, Simon Petliura, Mihaylo Grushevsky, Sergey Efremov.*